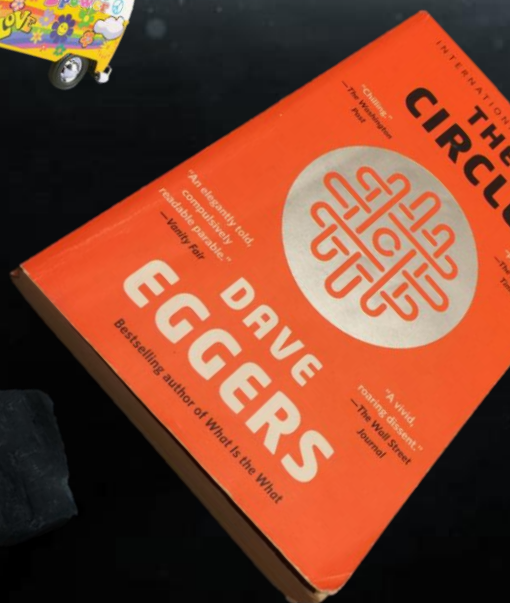

BURGERSCHAPSESTAFETTE

NADENKEN OVER BURGERSCHAP
AAN DE HAND VAN
MORELE DILEMMA'S

APATHIE

Prinsjesdag is vooral entertainment, belangrijker voor RTL Boulevard dan voor Nieuwsuur. Het past helemaal in de trend van een groeiende apathie voor de politiek en toenemende tevredenheid over het eigen leven waarvan het Sociaal en Cultureel Planbureau vorige week gewag maakten. (...)

Het is het tijdperk van de individualisering. Wat een kennis op Facebook over de ziekte van de huiskat meldt, is belangrijker dan dat het ministerie van Defensie zeven F35-vliegtuigen extra heeft besteld. De optelsom van inkomsten en uitgaven is bijzaak.

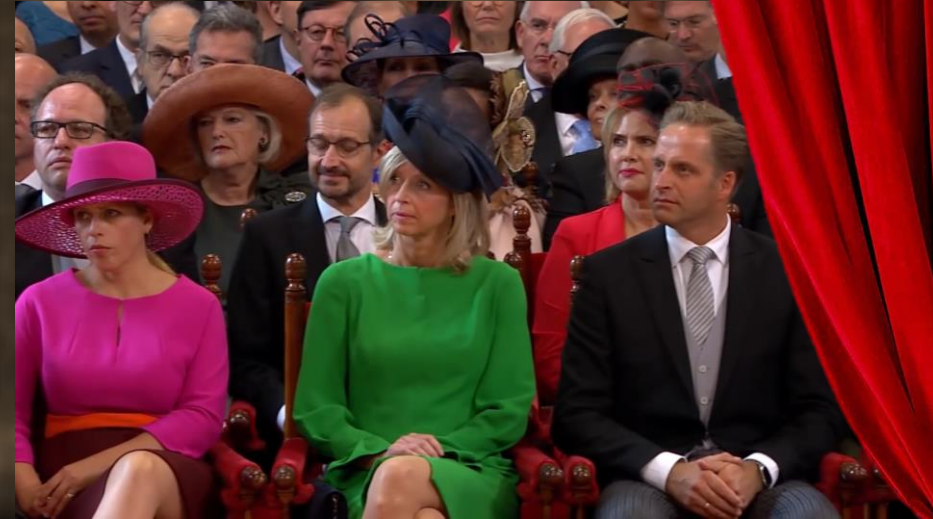
PETER DE WAARD, Doen de begrotingscijfers er zelf nog toe?, in: Volkskrant van woensdag 18 september.

NIET IN EEN MAL

'Vaak voeren we discussies aan de hand van cijfers. Maar de levens van ruim 17 miljoen individuele Nederlanders passen niet in een mal. Mensen volgen een opleiding, veranderen van baan, starten een onderneming, kopen een huis, gaan relaties aan, krijgen kinderen, of worden getroffen door ziekte of verlies van een dierbare. Het zijn dit soort keuzes en gebeurtenissen die grote impact hebben. Veel groter dan een koopkrachtcijfer, een macro-economisch groeipercentage of een belastingmaatregel.'

PETER DE WAARD, Doen de begrotingscijfers er zelf nog toe?, in: Volkskrant van woensdag 18 september.

DEMOCRATIE

Pluriformiteit
Burgerlijke vrijheden
Wederzijds respect

PARTICIPEREN

Meedoen
Betrokkenheid
Vaardigheden

INTEGRATIE

Samenkomen
Samengaan
Identiteit

2019

MAATSCHAPPELIJK
DEBAT

Geen
Nederlands

Geen bijstand

Workshop Integratie en Vrijheid

VAN

PARTICIPATIEMAATSCHAPPIJ (DOE-DEMOCRATIE)

NAAR

SOCIALE INVESTERINGSSTAAT

In een participatiemaatschappij wordt verondersteld dat iedereen ook *kán* participeren. Mensen die niet zomaar regie over hun eigen leven kunnen nemen, raakten verstrikt in complexe overheidsbureaucratie en marktwerking. We zien nu dat de solidariteit onder druk staat en de verschillen tussen zelfredzame en kwetsbare burgers heel groot zijn geworden. (...)

Het wetenschappelijk concept ziet sociaal beleid niet alleen als een kostenpost, maar als investering om burgers zelfredzamer te maken.

JET BUSSEMAKER, 14 februari 2019, in NRC.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/02/14/misschien-was-ik-naief-a3654165>

DEMOCRATIE MOET JE LEREN

Opvoeding en onderwijs zijn steeds meer geïndividualiseerd. Onderwijs heet tegenwoordig al gauw vraaggericht of zorg op maat, en opvoeding richt zich op de vorming van een eigen identiteit en een stabiele persoonlijkheid. (...)

Merkwaardig is wel dat we zelden iets horen over ‘het algemene belang’ als het om pedagogische kwesties gaat, geen maatschappij ter wereld kan immers goed functioneren als zij louter zou bestaan uit burgers die zich slechts individueel hebben ontplooid.

Micha de Winter, Democratie moet je leren - wanneer beginnen we?, in NRC van 9 oktober 2004
<https://www.nrc.nl/nieuws/2004/10/09/democratie-moet-je-leren-wanneer-beginnen-we-7705866-a1382606>

CONSENSUS
DEMOCRATIE
PARTICIPEREN
INTEGRATIE

2019
2018

Het onderwijs bevordert **ACTIEF**
BURGERSCHAP en **SOCIALE COHESIE**
op doelgerichte en samenhangende
wijze

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/06/05/nieuwe-wet-als-kompas-voor-burgerschapsonderwijs>

?

KEUZES MAKEN

MAATSCHAPPELIJK DEBAT

MEEPRATEN
MENINGSVORMING
MEEDOEN
STEMMEN

JEAN-AUGUSTE-DOMINIQUE INGRES, Portret van
Monsieur Bertin (1832). Musée du Louvre, Parijs.

ZWARTE PIET
OF NIET?

GOUDEN OF
GRAUWE EEUW?

NATIONALE
IDENTITEIT?

KLIMAAT?

KINDERPARDON?

VRIJHEID VAN
ONDERWIJS?

IMMIGRATIE
MEER OF MINDER?

EUROPA
MEER OF MINDER?

INENTEN
OF NIET?

Het Amsterdam Museum schrapt de term 'Gouden Eeuw'. Verdient dit initiatief navolging? Of moet je afblijven van een historisch begrip dat de Nederlandse trots symboliseert en al eeuwen bestaat.

Gijs Beukers en Rutger Pontzen, VOLKSKRANT van zaterdag 13 september 2019, p.8.

Salafistische scholen leren kinderen zich af te keren van Nederland.

Andreas Kouwenhoven en Milena Holdert, NRC van woensdag 11 september, voorpagina en 6-9.

Hier vormen twee mooie grondrechten, dat op vrijheid van meningsuiting en dat op uitoefening van godsdienst, een giftig mengsel.

Aleid Truijens, VOLKSKRANT van zaterdag 14 september 2019, p.18.

ZLEWWEI
WEEDOEN

**PERSOONLIJKE
KEUZEN
MET MAATSCHAPPELIJKE
IMPLICATIES**

**VRIJHEID
MEEDOEN
VRIJE MARKT**

ALTE MARKT
MEEDOEN

TELECOMBEDRIJVEN

ENERGIEBEDRIJVEN

VERZEKERAARS

MANTELZORG

EUTHANASIE

ORGAANDONATIE

GEZONDHEID

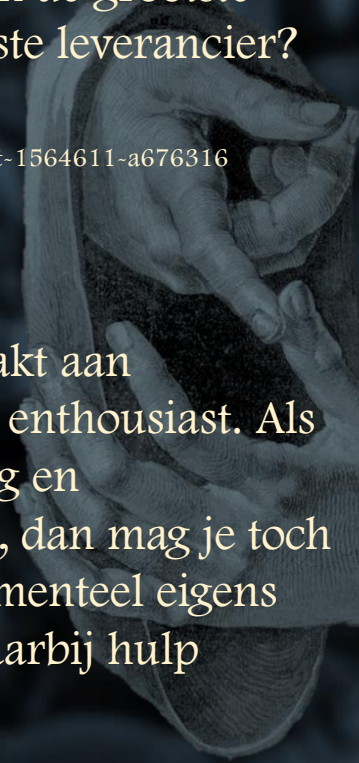
VOEDING

INENTEN OF NIET?

...je kunt nauwelijks om de klimaatverandering heen. Sommigen overwegen daarom over te stappen op een groene energieleverancier. Alle kleine beetjes helpen. Duurzame opwekking van stroom veroorzaakt immers veel minder uitstoot van CO₂, één van de grootste boosdoeners. Maar hoe vind je de juiste leverancier?

Renée Postma, NRC 5 december 2015

<https://www.nrc.nl/nieuws/2015/12/05/groen-groener-groenst-1564611-a676316>

Zeker daar waar zelfredzaamheid raakt aan menselijke waardigheid, zijn burgers enthousiast. Als je je eigen broek moet ophouden, zorg en oudedagsvoorzieningen moet regelen, dan mag je toch zeker ook beslissen over zoiets fundamenteel eigens als een zelfgekozen levenseinde en daarbij hulp vragen uit privékring?

Martijn van Winkelhof en Adjiedj Bakas, Het euthanasiedebat is een achterhoedegevecht, in Trouw, 6 september 2018.

VERWARRING **KAKAFONIE**

De ene keer moet iedereen het volkslied leren, de volgende keer hoort de Gouden Eeuw als begrip te verdwijnen, en zo beleven we een permanente maar uitzichtloze kakafonie over het favoriete onderwerp van deze tijd: onszelf.

Tom-Jan Meeus, Prinsjesdag en onze nationale zelfkennis, in: NRC van dinsdag 17 september 2019.

BEN IK MIJN BROEDERS HOEDER?

Gedurende dertien maanden, 396 dagen, reden de treinen leeg of beladen met kiezelzand weg; niet één van de mensen die naar Treblinka II waren gebracht, reisde terug.

Het is tijd om de verschrikkelijke vraag te stellen: ‘Waar zijn ze, Kaïn, de mensen die je hierheen gebracht hebt?’

VASIL GROSSMAN, De Hel van Treblinka, in: Een klein leven (Zutphen 2014), 122.

GEORGE BOUVERIE GODDARD, De strijd om het bestaan (1879), achtergrond.

<https://rkbijbel.nl/kbs/bijbel/willibrord1975/neovulgaat/genesis/4>

VRIJ, GELIJK, BROEDERS

...wij, en wij alleen, [zijn] verantwoordelijk voor onze ethische beslissingen (...) wij [kunnen] die verantwoordelijkheid op niemand anders (...) afschuiven, niet op God, niet op de natuur, niet op de samenleving en ook niet op de geschiedenis. (...) ...we kunnen ons niet aan die verantwoordelijkheid onttrekken.'

KARL POPPER, De open samenleving en haar vijanden (Rotterdam 2009, 3^e druk), 103.

GEORGE BOUVERIE GODDARD, De strijd om het bestaan (1879), achtergrond.

INDIVIDUALISME

ALTRUIÏSME

...individualisme, gekoppeld aan altruïsme, is de grondslag van onze westerse beschaving geworden. Het is de spil van de christelijke leer ('Heb uw naaste lief', zegt de Schrift, en niet 'Hebt uw stam lief') en het vormt de kern van alle ethische doctrines die onze beschaving heeft opgeleverd en die aan onze beschaving vorm hebben gegeven.

KARL POPPER, *De open samenleving en haar vijanden* (Rotterdam 2009, 3e druk), 133; cf. 131.

UITGANGSPUNT MOREEL DILEMMA

Een moreel (of ethisch) dilemma ontstaat als er een botsing is tussen verschillende morele waarden. Het kiezen voor de ene waarde gaat dan ten koste van de andere waarde.

<https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/ethische-toolkit/verdiepen/begrippen-2/moreel-dilemma.htm>

BETERE EN SLECHTERE OPLOSSINGEN

Bij een moreel dilemma is altijd sprake van een botsing van verschillende waarden. Daarom kent zo'n dilemma geen 'juiste' oplossing: wat je ook doet, je zult altijd een of meer waarden schenden. Maar dat er geen juiste oplossing is, wil niet zeggen dat er geen gesprek over mogelijk is, of dat er geen 'betere' en 'slechtere' oplossingen zijn.

<https://www.knmg.nl/advies-richtlijnen/ethische-toolkit/zelf-aan-de-slag.htm>

'KLEINE KINDEREN, KLEINE ZORGEN, GROTE KINDEREN, GROTE ZORGEN'

Je ziet pestgedrag. Ben je loyaal aan je pestende vriend, of kies je voor melden omdat je verantwoordelijk bent voor je medescholier?

DOORLOPENDE LEERLIJN MORELE DILEMMA'S VAN VAK TOT VAK

NEDERLANDS—Vaardigheden aanleren die nodig zijn voor het bespreken van dilemma's: (luisteren, samenvatten, formuleren, afwegen)

LEVENSBECHOUWING—vak met ervaring op dit gebied trapt af

Per periode behandelt steeds een ander vak een moreel dilemma passend binnen het vak en voorhanden in de bestaande stof

LESTABEL

Nederlands
Engels
Duits
Frans
Wiskunde
Natuurkunde
Scheikunde
Biologie
Aardrijkskunde
Economie
Geschiedenis
Maatschappijleer
Latijn

NOTA BENE!

Geen apart vak burgerschap

Moreel dilemma afgeleid van stof die
al behandeld wordt

FORMAT MOREEL DILEMMA

STAPPENPLAN

- 1 Wat is het morele kernprobleem
(tegenstrijdige belangen of rechten/waarden/normen spelen)
- 2 Wie zijn de betrokkenen?
- 3 Wie moet de beslissing nemen?
- 4 Welke informatie heb ik nodig?
- 5 Welke argumenten kunnen worden aangevoerd?
- 6 Wat is mijn conclusie?

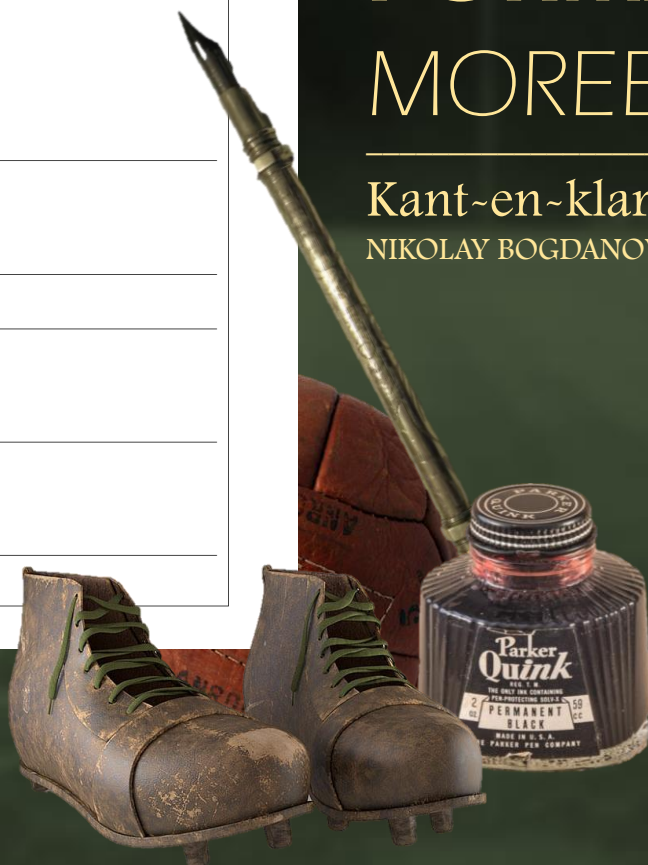

FORMAT MOREEL DILEMMA BURGERSCHAPSESTAFETTE		
VAK	KLAS 1	PERIODE 1 / 2 / 3
MOREEL DILEMMA Kort omschrijven		
METHODE		
SCHOOLTYPE Atheneum en Gymnasium		
WERKVORMEN		
MATERIAAL Literatuur, beeldmateriaal, sites		
BENODIGDHEDEN		

FORMAT MOREEL DILEMMA

Kant-en-klare lessen

NIKOLAY BOGDANOV BELSKY, Hoofdrekenen (1895).

HOE ZIET **BURGERSCHAPSESTAFETTE-LES** ERUIT?

- Docent maakt of gebruikt een **FORMAT** voor de les van de BEst.
- De les gaat dus over de **STOF DIE SOWIESO BEHANDELD ZOU WORDEN**, maar dan in een andere vorm: geformuleerd in een moreel dilemma. Dus de invalshoek is anders
- De **DOCENT IS PROCESBEGELEIDER**: hij kiest de werkvorm en ziet erop toe dat er open vragen gesteld worden, goed samengevat wordt en meningen gerespecteerd worden
- **LEERLINGEN ONDERZOEKEN ARGUMENTEN VOOR EN TEGEN** m.b.t. dilemma. Dit kan m.b.v. filmfragmenten of teksten die de docent aanreikt of door de leerlingen zelf gezocht zijn op internet.
- **PERSOONLIJK BEst DOSSIER** leerlingen

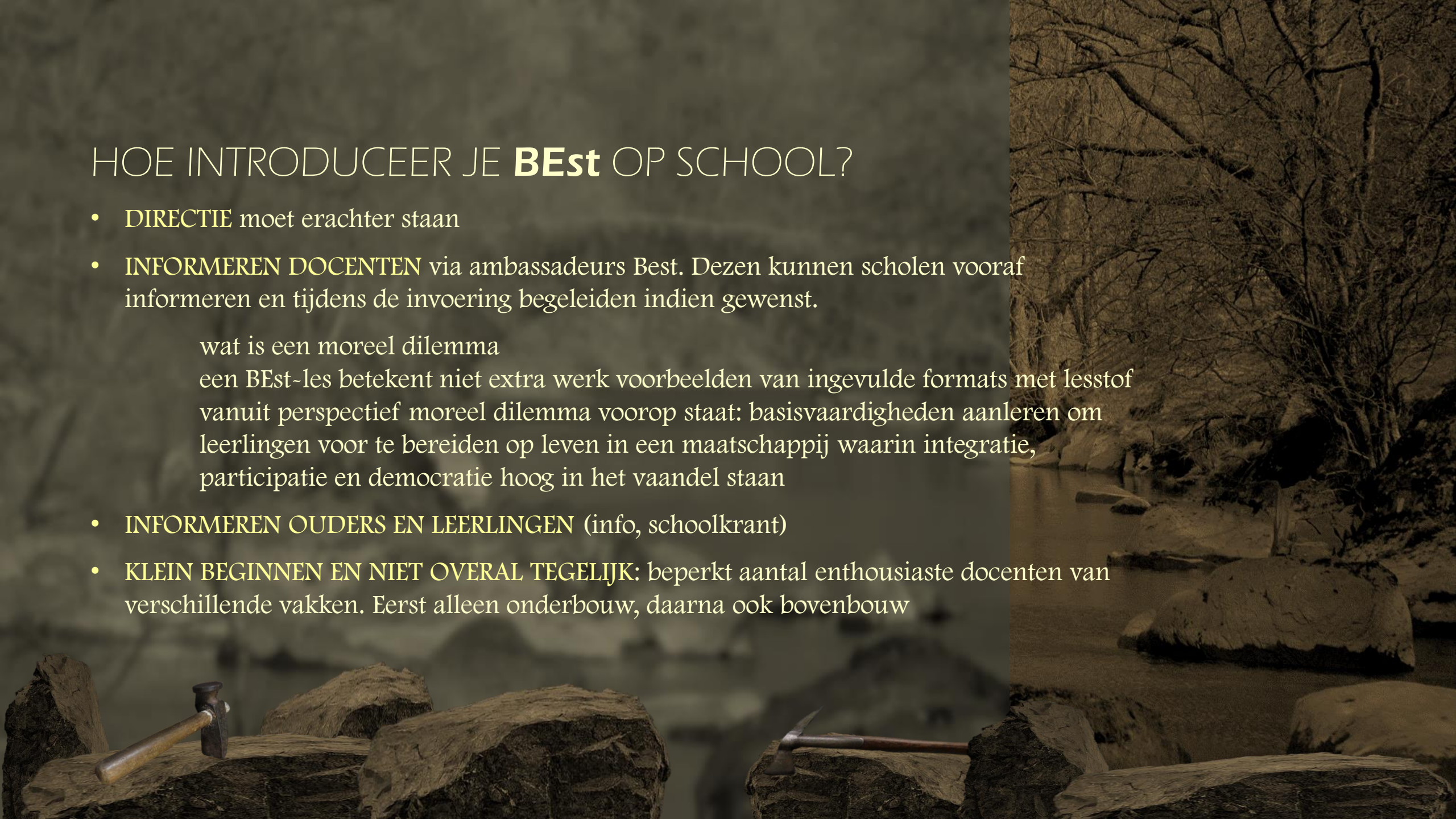
HOE INTRODUCEER JE **BEst** OP SCHOOL?

- **DIRECTIE** moet erachter staan
- **INFORMEREN DOCENTEN** via ambassadeurs Best. Dezen kunnen scholen vooraf informeren en tijdens de invoering begeleiden indien gewenst.

wat is een moreel dilemma

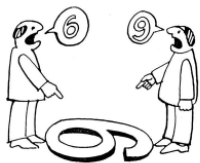
een BEst-les betekent niet extra werk voorbeelden van ingevulde formats met lesstof vanuit perspectief moreel dilemma voorop staat: basisvaardigheden aanleren om leerlingen voor te bereiden op leven in een maatschappij waarin integratie, participatie en democratie hoog in het vaandel staan

- **INFORMEREN OUDERS EN LEERLINGEN** (info, schoolkrant)
- **KLEIN BEGINNEN EN NIET OVERAL TEGELIJK**: beperkt aantal enthousiaste docenten van verschillende vakken. Eerst alleen onderbouw, daarna ook bovenbouw

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Dilemma:
**Moeten we in Nederland
op dodenherdenking
-4 mei- de Duitsers ook
gedenken?**

2:00

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Starter: Moeten Duitse soldaten nu wel of niet herdacht worden op 4 mei?

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Ronde 1 = Uitspraken

1. Pak een uitspraak uit de 'uitsprakengrabbelton'
2. De uitspraak die je in je handen hebt is of
 - ☐ een **T** uitspraak. Dit betekent dat je **TEGEN** de stelling bent (niet mee eens)
 - ☐ Een **V** uitspraak. Dit betekent dat je **VOOR** de stelling bent wel mee eens)
 - ☐ Een **M** uitspraak. Dit betekent een beetje **TEGEN** en een beetje **VOOR** de stelling bent **MIDDEN**

5:00

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Ronde 2 = Groepjes

1. Alle leerlingen **met T uitspraken** verzamelen zich in groepjes van maximaal 5 personen links in de klas
2. Alle leerlingen **met V uitspraken** verzamelen zich in groepjes van maximaal 5 personen rechts in de klas.
3. Alle leerlingen **met M uitspraken** verzamelen zich in het midden van de klas.
4. Vertel elkaar in je groepje welke uitspraak jij hebt. Luister naar elkaar!! Welke uitspraak is de beste en vertegenwoordigt het beste de mening van je groep?

10:00

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Ronde 3 = Dialoog

1. De twee beste debaters (uit de **T** groep, en de **V** groep) gaan voor de klas, tegenover elkaar staan.
2. De debatleider (docent) begint met de stelling.
3. Hij vraagt aan elke debater om in één minuut het standpunt (met een uitspraak) van de groep die hij vertegenwoordigt voor te lezen en toe te lichten.
4. De groepen in de klas gaan de debater helpen door hem/haar steeds nieuwe uitspraken te geven die hij/zij mag gebruiken als ze met elkaar in discussie gaan.
5. Af en toe vraagt de debatleider iemand **uit de M groep** iets toe te lichten.
6. Het debat mag niet langer duren dan 15 min. Na 15 min. zijn de standpunten uitgewisseld/bediscussieerd en beargumenteerd

15:00

Burgerschapsestafette
Levensbeschouwing 2019

Ronde 4 = Jouw Mening

1. En worden de formulieren met daarop: **Wat vind jij?** nu uitgedeeld.
2. Daarop schrijft iedereen zijn of haar mening.
3. Deze meningen worden verzameld door de docent.
4. Tot slot vraagt de docent: wiens mening is veranderd van een **T** naar een **V** of **M** mening (of andersom?). Drie leerlingen mogen antwoorden.

5:00

VOORBEELD MOREEL DILEMMA

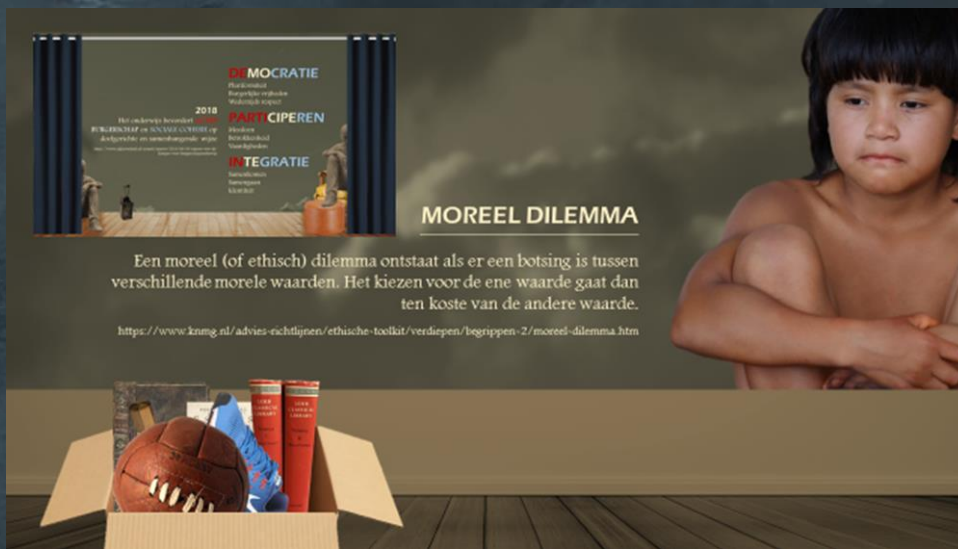

ORGANISATIE MEDEWERKERS

Vorbereidend Middelbaar Onderwijs (VMBO) 12~16 jaar
 Hoger Algemeen Vormend Onderwijs (HAVO) 12~17 jaar
 Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs (VWO) 12~18 jaar

Nancy Jochems–Thielen; Addy Tilli; John Stuijk
 Lea Gulikers; Peter Burgers

2018-2021 • DRIE SCHOOLJAREN

Draagvlak creëren; Verzamelen van Materiaal; Proeflessen op Pilotscholen 2018~2019
Uitzetten over meerdere Jaarlagen; Variatie (Best plus); Opzet Database 2019~2020
Database met uitgewerkte Lessen; Promotie via 'Ambassadeurs' 2020~2021

BEst+ Plan Beekvliet 2019-2020

KLAS 1
BEst

KLAS 2
BEst

KLAS 3
BEst

KLAS 4
BEst

+KLAS 5
Feestelijke
Afsluiting • SG

OMO

Burgerschapsestafette

BEEKVLIET

De Burger in Verwarring

- Klas 1-4 Burgerschapsestafette: morele dilemma's per vak doorgeven
- Klas 5 Burgerschap à la Beekvliet met vijf vaste thema's
- Samenwerking van 7 verschillende vakken (Fi, Gs, En, Fr, Na, Bi en Lo)
- Feestelijke afronding van vijf jaar burgerschap met spreker van buiten de school (Studium Generale) en Burgerschapscertificaat

BURGERSCHAP PLUS

BLOK 1. 'WAT IS DE DERDE STAND? ALLES.'

De burger en burgerschap

FRANS

BLOK 2. 'WIJ ZIJN WAT U OOIT WAS; WIJ ZULLEN ZIJN WAT U NU BENT.'

Identiteit en participatie

LO

BLOK 3. 'HET GEVOEL VAN DE MASSA.'

Debat, opinie, propaganda en lobby

ENGELS

BLOK 4. 'MEN KAN GEEN OMELET MAKEN ZONDER EIEREN TE BREKEN.'

De maakbare samenleving

BIOLOGIE

BLOK 5. 'WE ZIJN GEDOEMD TOT VRIJHEID.'

De burger in verwarring

NATUURKUNDE

QU'EST-CE QUE
LE TIERS-ÉTAT?

Les plus de son tiers et après. Nous
sont sans position à son égard.

1er. Quel est son tiers? 1er.
2e. Quel est son tiers? 2e.
3e. Quel est son tiers? 3e.
4e. Quel est son tiers? 4e.
5e. Quel est son tiers? 5e.
6e. Quel est son tiers? 6e.
7e. Quel est son tiers? 7e.
8e. Quel est son tiers? 8e.
9e. Quel est son tiers? 9e.
10e. Quel est son tiers? 10^e.
11^e. Quel est son tiers? 11^e.
12^e. Quel est son tiers? 12^e.
13^e. Quel est son tiers? 13^e.
14^e. Quel est son tiers? 14^e.
15^e. Quel est son tiers? 15^e.
16^e. Quel est son tiers? 16^e.
17^e. Quel est son tiers? 17^e.
18^e. Quel est son tiers? 18^e.
19^e. Quel est son tiers? 19^e.
20^e. Quel est son tiers? 20^e.
21^e. Quel est son tiers? 21^e.
22^e. Quel est son tiers? 22^e.
23^e. Quel est son tiers? 23^e.
24^e. Quel est son tiers? 24^e.
25^e. Quel est son tiers? 25^e.
26^e. Quel est son tiers? 26^e.
27^e. Quel est son tiers? 27^e.
28^e. Quel est son tiers? 28^e.
29^e. Quel est son tiers? 29^e.
30^e. Quel est son tiers? 30^e.
31^e. Quel est son tiers? 31^e.
32^e. Quel est son tiers? 32^e.
33^e. Quel est son tiers? 33^e.
34^e. Quel est son tiers? 34^e.
35^e. Quel est son tiers? 35^e.
36^e. Quel est son tiers? 36^e.
37^e. Quel est son tiers? 37^e.
38^e. Quel est son tiers? 38^e.
39^e. Quel est son tiers? 39^e.
40^e. Quel est son tiers? 40^e.
41^e. Quel est son tiers? 41^e.
42^e. Quel est son tiers? 42^e.
43^e. Quel est son tiers? 43^e.
44^e. Quel est son tiers? 44^e.
45^e. Quel est son tiers? 45^e.
46^e. Quel est son tiers? 46^e.
47^e. Quel est son tiers? 47^e.
48^e. Quel est son tiers? 48^e.
49^e. Quel est son tiers? 49^e.
50^e. Quel est son tiers? 50^e.
51^e. Quel est son tiers? 51^e.
52^e. Quel est son tiers? 52^e.
53^e. Quel est son tiers? 53^e.
54^e. Quel est son tiers? 54^e.
55^e. Quel est son tiers? 55^e.
56^e. Quel est son tiers? 56^e.
57^e. Quel est son tiers? 57^e.
58^e. Quel est son tiers? 58^e.
59^e. Quel est son tiers? 59^e.
60^e. Quel est son tiers? 60^e.
61^e. Quel est son tiers? 61^e.
62^e. Quel est son tiers? 62^e.
63^e. Quel est son tiers? 63^e.
64^e. Quel est son tiers? 64^e.
65^e. Quel est son tiers? 65^e.
66^e. Quel est son tiers? 66^e.
67^e. Quel est son tiers? 67^e.
68^e. Quel est son tiers? 68^e.
69^e. Quel est son tiers? 69^e.
70^e. Quel est son tiers? 70^e.
71^e. Quel est son tiers? 71^e.
72^e. Quel est son tiers? 72^e.
73^e. Quel est son tiers? 73^e.
74^e. Quel est son tiers? 74^e.
75^e. Quel est son tiers? 75^e.
76^e. Quel est son tiers? 76^e.
77^e. Quel est son tiers? 77^e.
78^e. Quel est son tiers? 78^e.
79^e. Quel est son tiers? 79^e.
80^e. Quel est son tiers? 80^e.
81^e. Quel est son tiers? 81^e.
82^e. Quel est son tiers? 82^e.
83^e. Quel est son tiers? 83^e.
84^e. Quel est son tiers? 84^e.
85^e. Quel est son tiers? 85^e.
86^e. Quel est son tiers? 86^e.
87^e. Quel est son tiers? 87^e.
88^e. Quel est son tiers? 88^e.
89^e. Quel est son tiers? 89^e.
90^e. Quel est son tiers? 90^e.
91^e. Quel est son tiers? 91^e.
92^e. Quel est son tiers? 92^e.
93^e. Quel est son tiers? 93^e.
94^e. Quel est son tiers? 94^e.
95^e. Quel est son tiers? 95^e.
96^e. Quel est son tiers? 96^e.
97^e. Quel est son tiers? 97^e.
98^e. Quel est son tiers? 98^e.
99^e. Quel est son tiers? 99^e.
100^e. Quel est son tiers? 100^e.

DE BURGER IN VERWARRING
BLOK 1: 'WAT IS DE DERDE STAND? ALLES.'
DE BURGER EN BURGERSCHAP

FRANKRIJK, ZATERDAG 20 JUNI 1789
JACQUES-LOUIS DAVID, De Eed van de Kaatsbaan (Le Serment du Jeu de Paume) • 1791
<http://www.carnavalet.paris.fr/fr/collections/le-serment-du-jeu-de-paume-le-20-juin-1789>

BURGERSCHAPSESTAFETTE
NADENKEN OVER BURGERSCHAP
AAN DE HAND VAN
MORELE DILEMMA'S

EEN ZIEL, EEN BEGINSSEL
NATIONALE IDENTITEIT
'WIJ ZIJN WAT U OOIET WAS;
WIJ ZULLEN ZIJN WAT U NU BENT'

Een natie is een ziel, een geestelijk beginsel. Twee dingen, die eigenlijk samen een geheel zijn, vormen deze ziel, dit geestelijk beginsel. Het ene ligt in het verleden, het andere in het heden. Het ene is het gemeenschappelijk bezit van een rijke erfenis aan herinneringen; het andere is het tegenwoordige saamhorigheidsgevoel, de wens om samen te leven, de wil om opnieuw waarde te geven aan de erfenis die men samen ontvangen heeft.

ERNEST RENAN, Wat is een natie? (Amsterdam 2013), 99.

VAN
VERZORGINGSSTAAT
PARTICIPATIESAMENLEVING (DOE-DEMOCRATIE)
NAAR
SOCIALE INVESTERINGSSTAAT
JET BUSSEMAKER, 14 februari 2019, in NRC

Achteraf waren we te optimistisch. In een participatiemaatschappij wordt verondersteld dat iedereen ook kan participeren. Mensen die niet zomaar regie over hun eigen leven kunnen nemen, raakten verstrikt in complexe overheidsbureaucratie en marktwerving. We zien nu dat de solidariteit onder druk staat en de verschillen tussen zelfredzame en kwetsbare burgers heel groot zijn geworden. (...)

<https://www.nrc.nl/nieuws/2019/02/14/mischien-was-ik-naief-a3654165>

